L’expressió formal de l’oposició de sexe en les formes nominals del català antic: tendències d’ús i idiosincràsies formals

Jesús Jiménez, Universitat de València

Maria-Rosa Lloret, Universitat de Barcelona

Congrés Internacional de Corpus Diacrònics en Llengües Iberoromàniques (CODILI7), UJI-UV, 1-3 d’octubre de 2025

GOBIERNO DE ESPAÑA
MINISTERIO DE CIENCIA, INNOVACIÓN Y UNIVERSIDADES
Cofinanciado por la Unión Europea
AGENCIA ESTATAL DE INVESTIGACIÓN

Projecte PID2023-150846NB-C31 (https://stel.ub.edu/gevad/)

Expressió formal de l'oposició de sexe en els substantius (GLC 2016: § 7.2.1.5)

1. Referir-se als dos éssers amb el **mateix mot**, tant en gènere masculí (*anyell*) com en gènere femení (*cigonya*)

2. Distinció formal entre els dos sexes mitjançant **diferents mecanismes**:
   a) ús d'arrels diferents: *cavall*, *euga*; *oncle*, *tia*
   b) ús de sufixos derivatius: *gall*, *gallina*; *comte*, *comtessa*
   c) especificació amb els mots mascle i femella (invariables): *anyell mascle/femella*; *cigonya mascle/femella*
   d) ús de la concordança (invariables): *el/la cònjuge*
   e) ús de terminacions flexives diferents a partir d'un mateix radical: *os*, *ossa*; *monjo*, *monja*

- Tots aquests mecanismes per diferenciar el sexe dels éssers animats ja eren presents en català antic (Fouché 1924: 17; Badia i Margarit 1951: § 116; Moll 1952: §§ 259-260).

- **Ara bé, ni es presenten amb la mateixa freqüència ni tenen la mateixa capacitat d'atracció d'altres formes substantives o adjectivals.**

OBJECTIUS DE LA PRESENTACIÓ

1. **Tendències** detectades des de l'inici de la llengua.
2. **Peculiaritats formals** de l'expressió de gènere en els substantius respecte dels adjectius.

CORPUS UTILITZAT

Corpus Informatitzat del Català Antic (CICA),

des dels primers textos del s. XI fins al s. XVI

[també textos del s. XVII al s. XVIII, però sense la mateixa representativitat]

Estructura de la presentació

1. **Mecanismes formals peculiars en el marcatge dels substantius**
   a) Arrels diferents
   b) Sufixos derivatius
   c) Ús de *mascle* i *femella*
2. **Altres trets peculiars del marcatge de gènere en els substantius**
   a) Desdoblaments
   b) Formació de femenins analògics
3. **Conclusions**

1. Mecanismes formals peculiars en el marcatge dels substantius

1A. ARRELS DIFERENTS

Ús d’**ARRELS DIFERENTS**. **Ex.:**

- Con alcun ven a altre catiu o cativa, servu o serva, **caval** o **egua**, mul o mula, o alcuna altra cosa [...]. (*Costums*: 243; s. XIIIb)

- En la linya col·lateral, ço és transversal, és lo primer grau **frare** e **sor**. E·l segon grau és fill o filla de frare o de sor, e **oncle** e **tia**. El tercer grau és nét e néta de **frare** e de **sor**, e **oncle** mayor e **tia** mayor, ço és **frare** e **sor** d’avi e d’àvia. (Jaume I, *Furs*: r. 88, f. 4; s. XIVa)

Ús d’**ARRELS DIFERENTS**:

1. Limitat a **substantius**.
2. **Sense poder d’atracció**: No hi ha nous mots que siguin atrets cap a aquest model.
3. **Vitalitat** en la llengua antiga: Reduït a **parelles** en què l’alternança ha quedat fossilitzada, reforçades per la seva alta **freqüència** d’ús, amb **pocs casos de substitució** cap al patró de les terminacions flexives (**estabilitat**).

Ús d'**ARRELS DIFERENTS**, amb algunes (poques) **substitucions**: **frare, sor** → **germà, germana**. En la **documentació antiga**, ja usades com a **sinònims** (**frare, sor = germà, germana**), fins i tot en la mateixa obra. **Ex.:**

- E lo **frare** fo levat rey e près per muler la **sor** del rey de França, Phelip. (Desclot, *Crònica*, II: 158; s. XIIIb)
- e la ·I_a· **germana** fo regina de Castela, muler del rey N'Anfós e l'altra **germana** fo muler d'En Manuel, **germà** del rey de Castela (Desclot, *Crònica*, II: 138; s. XIIIb)

Ús d'**ARRELS DIFERENTS**, amb **algunes (poques) substitucions**: **frare, *sor* → germà, germana**. En la **documentació més tardana**, usades **diferenciadament** (**frare, sor ≠ germà, germana**). **Ex.:**

- Digué·ns la misa mon **germà**, **frare** Joan Vicent Cathalà. (Valeriola, *Biografia*: 143; s. XVIb)

- Era dona molt vella, y era stada gran temps retreta dins lo monestir de Sant Cristòfol de València, en companyia de la priora **sor** Anna Ysabet Pujades y de sa **germana sor** [...] Pujades. (*Memòries*: 272; s. XVIb)

Procés d'especialització semàntica de **frare** en el sentit religiós:

Segle	'germà'	'monjo'
XIb	1	—
XIIa	—	—
XIIb	—	—
XIIIa	1	2
XIIIb	155	367
XIVa	134	412
XIVb	259	140
XVa	205	339
XVb	179	155
XVIa	4	131
XVIb	—	92

Procés d'especialització semàntica de **frare** en el sentit religiós:

Segle	'germà'	'monjo'	*germà*
XIb	1	—	—
XIIa	—	—	—
XIIb	—	—	—
XIIIa	1	2	—
XIIIb	155	367	37
XIVa	134	412	27
XIVb	259	140	44
XVa	205	339	174
XVb	179	155	397
XVIa	4	131	149
XVIb	—	92	205

(Possiblement, part del procés general d'**hispanització del lèxic** a partir del segle XV; veg. Colón, 1976, i també Martines, 2024 i Ferrando, en premsa)

Procés d'especialització semàntica de **frare.** **Primeres** mostres del sentit **religiós**. **Ex.:**

- D'assò són testimonis lo sényer en Nono Sans; […]; e **frare** B[er]n[at] de Campanes, tene[n]tloch del maestre del Temple; […] **frare** Folch de Fulalquer, maest[re] del Espital; en Jacme de Cervera; en P. Massa. (*Illes*, XIII-25: 120; s. XIIIa)

Procés d'especialització semàntica de **frare**. **Darreres** mostres del sentit **fraternal** original (4, totes en la mateixa obra). **Ex.:**

- Del rey Loyba, primer d'aquest nom, e de Leovegildo, son **frare**. E lo rey Loyba començà a regnar aprés de Atanagildo, en l'any de la incarnació de cinch_cens ·LXVIIII·. E regnà tres anys, e près per companyó en regir lo regne Leovegildo, son **germà**, (Carbonell, *Cròniques*: 204, 208; s. XVIa)

Procés d'especialització semàntica de **frare**. **Darreres** mostres del sentit **fraternal** original (4, totes en la mateixa obra). **Ex.:**

- Del rey Loyba, primer d'aquest nom, e de Leovegildo, son **frare**. E lo rey Loyba començà a regnar aprés de Atanagildo, en l'any de la incarnació de cinch_cens ·LXVIIII·. E regnà tres anys, e près per companyó en regir lo regne Leovegildo, son **germà**, (Carbonell, *Cròniques*: 204, 208; s. XVIa)

4 exemples de **frare**

26 exemples de **germà**

Procés d'especialització semàntica de **sor** en el sentit religiós:

Segle	'germana'	'monja'
XIIIb	38	—
XIVa	45	2
XIVb	28	2
XVa	116	4
XVb	51	8
XVIa	—	23
XVIb	—	22

Procés d'especialització semàntica de **sor** en el sentit religiós:

Segle	'germana'	'monja'	*germana*
XIIIb	38	—	34
XIVa	45	2	5
XIVb	28	2	36
XVa	116	4	122
XVb	51	8	180
XVIa	—	23	65
XVIb	—	22	59

(Possiblement, part del procés general d'**hispanització del lèxic** a partir del segle XV; veg. Colón, 1976, i també Martines, 2024 i Ferrando, en premsa)

Procés d'especialització semàntica de **sor**. **Primeres** mostres del sentit **religiós**. **Ex.:**

- Mas, per ço cor en lo monestir avia ·l_a· monge que ela sobre totes amava, dix aytan tost: «Prec-te senyor, que **sor** Beneyta vénga ab mi.» (*Diàlegs*: f. 68v; s. XIVa)

Procés d'especialització semàntica de **sor**. **Darreres** mostres del sentit **fraternal** original. **Ex.:**

- Encara en lo dit temps, lo noble mossèn Huc de Sanctapau donà sa **sor** per muller al noble mossèn Guerau de Cervelló. (Tomic, *Històries*: 261; s. XVb)

1. Mecanismes formals peculiars en el marcatge dels substantius

1B. SUFIXOS DERIVATIUS

Ús de **SUFIXOS DERIVATIUS**.

Origen llatí:

- **-TŌRE (m.)** / **-TRĪCE (f.) > -dor/-driu** (també **-tor/-triu**): Formen parells com *emperador* i *emperadriu*.
- **-ĪNA (f.) > -ina**: Sufix afegit a algunes formes llatines per al femení, com en GALLUS > GALLĪNA.

Ús de **SUFIXOS DERIVATIUS**.

Addicions posteriors:

- **-ISSA (f.) > -essa** (ort. també -*esa*): Sufix d'origen grec per al femení, que es va afegir a mots com *abat* > *abadessa* o *comte* > *comtessa*.

- ***-ot* (m.)**: Sufix afegit a formes femenines per crear el masculí corresponent, com en *bruixa* > *bruixot* o *àliga* > *aligot*.

Ús de **SUFIXOS DERIVATIUS**:

1. Limitat a **substantius**. (L'alternança vocàlica en adjectius com *teòleg*, *teòloga* no prové de sufixos derivatius diferents, sinó d'un canvi fonològic.)

2. **Poc poder d'atracció**: Generalment, no hi ha mots diferenciats per terminacions flexives que siguin atrets cap a aquests models.

3. **Vitalitat i productivitat** en la llengua antiga:

- Patró amb sufixos alternants (***-dor/-driu***, també ***-tor/-triu***): Certa productivitat, però amb **tendència a la substitució** per marques flexives -Ø / -a.

- Patrons amb sufix en una de les formes desdoblades (***-essa***, ***-ina***, ***-ot***): Certa productivitat també, però amb **major estabilitat**, especialment en classes clarament identificables.

Patró *-DOR/-DRIU*:

Patró ***-DOR/-DRIU*** (també *-tor/-triu*): **Relativament freqüent** en el corpus.

Forma	Freqüència global (*-triu*)	Forma	Freqüència global (*-triu*)
emperadriu	477 (10)	curadriu	3
revenedriu	28	llogadriu	3
tudriu	27 (4)	corredriu	2
procuradriu	7 (1)	fornicadriu	1
pecadriu	5 (1)	testadriu	1

Patró ***-DOR/-DRIU*** (també *-tor/-triu*): Algunes formes <u>només en una obra</u>.

Forma	Freqüència global (*-triu*)	Forma	Freqüència global (*-triu*)
emperadriu	477 (10)	curadriu	3
revenedriu	28	llogadriu	3
tudriu	27 (4)	corredriu	2
procuradriu	7 (1)	fornicadriu	1
pecadriu	5 (1)	testadriu	1

Patró ***-DOR/-DRIU*** (també *-tor/-triu*): Típicament, en **desdoblaments** o enllaçats amb una altra forma. **Ex.:**

- Que nengun **revenedor o revenedriu** no gós vendre lo cafiç de la civada, (*Manual*, I: 196; s. XIVa)
- E si lo **logador o logadriu** enganarà lo traginer (*Manual*, I: 121; s. XIVa)
- Item que·ls notaris a la confectió dels testaments donen a entendre e fer memòria als **testadors o testadrius** (*Manual*, I: 310; s. XIVa)

Patró ***-DOR/-DRIU*** (també *-tor/-triu*): Típicament, en desdoblaments o **enllaçats amb una altra forma**. **Ex.:**

- Jacmeta, muler d'en Guillem Corsach, **tudriu e curadriu** d'en Guillem Corsach, (*Reintegració*, I: carta 381; s. XIVa)
- y de Borja, duquessa de Gandia, **tudriu e curadriu** de l'il·lustre don Johan de Borja, fill de aquella, (*Gandia*, I: 307; s. XVb)
- De mi, fill seu, / lexà **tudriu, / no curadriu**, car no calia. (*Spill*, 846-849)

Patró ***-DOR/-DRIU*** (també *-tor/-triu*): Sovint **adaptats al model regular** de la flexió nominal del tipus **pecador → pecadora**.

Forma	Freqüència	Forma	Freqüència
emperadora	1	curadora	3
revenedora	7	llogadora	3
tudora/-tora	4	corredora	9
procuradora	25	fornicadora	—
pecadora (pecadoreta)	85 (3)	testadora	1

Patró ***-DOR/-DRIU*** (també *-tor/-triu*): Sovint **adaptats al model regular** de la flexió nominal. **Ex.:**

- Encara hordenaren que nenguna **revenedora** no sia hosada que gós estar ne vendre ortaliça, (*Manual*, I: 133; s. XIVa)
- madona Aldonça, relicta de mossèn Berenguer de Ortaffà, **tudora** e **curadora** dels fiylls del dit mossèn Berenguer de Ortaffà e de la dita Aldonça, (*Andorra*, I: carta 14; s. XVa)
- —O Mare piadosa, regina dels àngels e misericordiosa **emperadora** dels cristians! (Martorell, *Tirant*: 1076; s. XVb)

Terminació -*OT*:

Terminació ***-OT***: S'utilitza per crear el **masculí** de mots amb un femení usat com a genèric. Pocs ítems, però consolidats i **estables**;...

Forma	Freqüència
bruixot	26
guillot	6
ninot	5
perdigot	2

Terminació ***-OT***: S'utilitza per crear el **masculí** de mots amb un femení usat com a genèric. Pocs ítems, però consolidats i estables; en algun cas, tots en la mateixa obra.

Forma	Freqüència
bruixot	26
guillot	6
ninot	5
perdigot	2

Terminació ***-OT***. **Ex.:**

- E diu que lavors dix la guineu al **guillot** quant víu tantes bèsties mortes en aquella vall: (Eiximenis, *Dotzè*: 388; s. XIVb)

- que negun revenedor o revenedora no gós comprar per revendre dins lo dit temps dits **perdigots**, (*Mostassaf*, VIII: 245; s. XIVb)

- Interrogat si ell sab que los desús dits sien **bruixots** e bruxes ne si sien inculpats de tals actes ni com ho sab. (*Lleida*, IIc: f. 27v; s. XVIa)

Terminació -*ESSA*:

Terminació ***-ESSA***: Bastant freqüent, típicament amb **càrrecs**, **civils** o **religiosos**, incloent-hi el mot ***deessa* i afins**.

Forma	Recompte	Forma	Recompte	Forma	Recompte
princesa	971	mestressa	10	apostolessa	1
comtessa	598	megaduquessa	8	capitanessa	1
abadessa	320	baronessa	7	cavalleressa	1
duquessa	318	confraressa	7	dimoniessa	1
prioressa	248	doctoressa	5	domestiquessa	1
deessa	107	predicadoressa	3	fraressa	1
vescomtessa	16	diablessa	2	jutgessa	1
principessa	14	pastoressa	2	menoressa	1
metgessa	12	vicariessa	2	patriarquessa	1
sotsprioresa	11	alcaidessa	1		

Terminació ***-ESSA***: Bastant freqüent, típicament amb **càrrecs**, **civils** o **religiosos**, incloent-hi el mot ***deessa* i afins**.

Forma	Recompte	Forma	Recompte	Forma	Recompte
princesa	971	mestressa	10	apostolessa	1
comtessa	598	megaduquessa	8	capitanessa	1
abadessa	320	baronessa	7	cavalleressa	1
duquessa	318	confraressa	7	dimoniessa	1
prioressa	248	doctoressa	5	domestiquessa	1
deessa	107	predicadoressa	3	fraressa	1
vescomtessa	16	diablessa	2	jutgessa	1
principessa	14	pastoressa	2	menoressa	1
metgessa	12	vicariessa	2	patriarquessa	1
sotsprioresa	11	alcaidessa	1		

Terminació ***-ESSA***: Bastant freqüent, típicament amb **càrrecs**, **civils** o **religiosos**, incloent-hi el mot ***deessa* i afins**.

Forma	Recompte	Forma	Recompte	Forma	Recompte
princesa	971	mestressa	10	apostolessa	1
comtessa	598	megaduquessa	8	capitanessa	1
abadessa	320	baronessa	7	cavalleressa	1
duquessa	318	confraressa	7	dimoniessa	1
prioressa	248	doctoressa	5	domestiquessa	1
deessa	107	predicadoressa	3	fraressa	1
vescomtessa	16	diablessa	2	jutgessa	1
principessa	14	pastoressa	2	menoressa	1
metgessa	12	vicariessa	2	patriarquessa	1
sotsprioresa	11	alcaidessa	1		

Terminació ***-ESSA***: Bastant freqüent, típicament amb **càrrecs**, **civils** o **religiosos**, incloent-hi el mot ***deessa* i afins**.

Forma	Recompte	Forma	Recompte	Forma	Recompte
princesa	971	mestressa	10	apostolessa	1
comtessa	598	megaduquessa	8	capitanessa	1
abadessa	320	baronessa	7	cavalleressa	1
duquessa	318	confraressa	7	dimoniessa	1
prioressa	248	doctoressa	5	domestiquessa	1
deessa	107	predicadoressa	3	fraressa	1
vescomtessa	16	diablessa	2	jutgessa	1
principessa	14	pastoressa	2	menoressa	1
metgessa	12	vicariessa	2	patriarquessa	1
sotsprioresa	11	alcaidessa	1		

Terminació ***-ESSA***: Connexió amb el concepte de **càrrec/ocupació** tan forta que aquest sufix pot afegir-se, de vegades, a mots que compten amb un femení regular en *-a*.

Segle	pastora	pastoressa
XIVa	2	
XIVb	10	2
XVa	1	
XVb	2	

Terminació ***-ESSA***. **Ex.:**

- Com Fèlix fon pertit de son pare, e fo en un gran boscatge, e ach anat longament, sí encontrà una azalta **pastoresa** qui guardava bestiar. —Amigua —dix Fèlix—, molt me meravell de vós com tota sola stats en est boscatge, en què són moltes males bísties qui porien dar dampnatge a vostra persona; e vós no havets força que vostres ovelles als lops ne a les males bísties deffendre poguéssets.— Dix la **pastoressa**: —Sènyer, Déus és sperança, companyia e confort de mon coratge; e en sa guarda e virtut stich en aquest boscatge, car ell ajuda a tots aquells qui en ell se confien; cor ha tot poder e tota saviesa e tota bondat, són -ma mesa en sa guarda e en sa companyia.— Molt plagueren a Fèlix les paraules que dix la **pastora** de nostro senyor Déus, (Llull, *Meravelles*, I, 27; s. XIVb)

Terminació ***-ESSA***: **Estesa** fins i tot a mots que compten amb un femení amb **un altre sufix** derivatiu similar (***predicadora***, 2 ocurrències ~ ***predicadoressa***, 3). **Ex.:**

- per occasió del dit frare, són esdevenguts alcuns escàndels en lo monestir de les dones **preÿcadores** d'aquesta ciutat, (*Epistolari*, Id: carta 100; s. XIVb)

- en la casa qui fonch d'en Andreu Dezsòs, qui és en la plaça de Sent·Ana devant lo portal de la sglésia de les monges **preÿcadoresses**. (Safont, *Dietari*: 220; s. XVb)

Terminació -*INA*:

Terminació ***-INA***: Conserva el seu paper en mots com *gallina* o *reina*. Mostra una **certa vitalitat** en el corpus del CICA per a la creació de **noms propis femenins** a partir de masculins (no documentada amb els altres sufixos).

Ex.:

- e fon marit de la dita n'**Angelina** (*València*: f. 43v; s. xva)
- fins sia morta ni jo ni na **Domengina** no som de nós matexas, (*Alcavota*: 161; s. xva)

1. Mecanismes formals peculiars en el marcatge dels substantius

1C. ÚS DE *MASCLE* I *FEMELLA*

Ús de les especificacions ***MASCLE*** i ***FEMELLA***, sobretot en noms d'**animals concrets**. **Ex.:**

- aprés que·l **mascle** era anat cerquar de menjar, consentie a altra **cigüenya mascle** en lo niu. E aprés que havie fet ço que lur natura requerie, exie la **cigüenya fembre** del niu (*Exemples*: 32; s. xva)

- Per què quant los rústechs volen que se engendre un **anyell mascle** lígan lo colló squerre del moltó e quant volen **femella** lígan-li lo dret? (*Quesits*: 249; s. xvb)

Ús de les especificacions ***MASCLE*** i ***FEMELLA***, per concretar elements **masculins genèrics referits a humans o animals**. **Ex.:**

- si eu é concebut [e] es **enfant mascle** (*Vides*: 283; s. XIIIb)
- hi hac de totes maneres de bèsties e d'**ocells mascles e fembres**, (*Tresor*: 99; s. XVa)
- carn ý **bestiar mascle** (Baccallar, *Sínode*: 307; s. XVIb)

Ús de les especificacions ***MASCLE*** i ***FEMELLA*** :

1. Limitat a **substantius**.

2. Amb **un sol gènere**: *la cigonya femella* i *la cigonya mascle*, i no **el cigonya mascle.*

3. **Vitalitat** en la llengua antiga: **No perd vigència**.

2. Altres trets peculiars del marcatge de gènere en els substantius

2A. DESDOBLAMENTS

Visibilització de les diferències de gènere **per evitar l'ambigüitat**, limitat a substantius. **Ex.:**

- En la linya col·lateral, ço és transversal, és lo primer grau **frare e sor**. E·l segon grau és **fill o filla** de frare o de sor, e **oncle e tia**. El tercer grau és **nét e néta** de frare e de sor, e **oncle mayor e tia mayor**, ço és frare e sor **d'avi e d'àvia**. (Jaume I, *Furs*: r. 88, f. 4; s. XIVa)

  [Text legal]

Visibilització de les diferències de gènere **per evitar l'ambigüitat**, limitat a substantius. **Ex.:**

- Què us diré? Les bones gents, **et hòmens et dones**, qui geÿen en lurs lits, hoÿren lo via_fores, et veeren la vila abresar de foch, **cascun et cascuna** pensava d'estorçre **son fill o sa filla**, e·ls hòmens sa muyler et sos inffans; et los almugàvers pensaven de pendre roba et barrejar. (Muntaner, *Crònica*: f. 73ra; s. XIVb)

  [Text narratiu]

2. Altres trets peculiars del marcatge de gènere en els substantius

2B. FORMACIÓ DE FEMENINS ANALÒGICS

Tendència general: Existeix una **forta tendència a la formació de femenins analògics amb *-a*** en formes nominals invariables, seguint preferentment el patró majoritari d'alternança **-∅ / -a**, com en:

- **comú** (invariable) → **comú, comuna**
- **dolç** (invariable) → **dolç, dolça**
- **foll** (invariable) → **foll, folla**

(Veg. Jiménez & Lloret, 2020, en premsa)

Però aquesta **tendència** és **més intensa en els substantius** que en els adjectius, en què el gènere s'adquireix per concordança, i no de manera lèxica. **Ex.:**

- ***servent*** (substantiu) / ***serventa*** (femení diferenciat des de ben aviat)

  vs.

- ***fervent*** (adjectiu; invariable en la majoria de casos)

A més, els **adjectius** que es poden aplicar a **persones** mostren una **major propensió** a crear formes analògiques que els que s'apliquen típicament a objectes.

Ex.:

- ***dolent*** (adjectiu aplicat a persones) / ***dolenta*** (femení diferenciat)

  vs.

- ***pla(s)ent*** (adjectiu aplicat a coses; invariable al CICA)

Recompte de la **substitució** de **formes femenines** sense marca -*a* **per formes amb marca -*a***, amb **diferents velocitats**, segons sí són **substantius (+)** o **adjectius (–)**:

	servent	*serventa*	*fervent*	*ferventa*
S. XIIIa	—	1	—	—
S. XIIIb	—	27	1	1
S. XIVa	—	7	1	—
S. XIVb	—	32	3	—
S. XVa	—	62	15	—
S. XVb	—	48	13	—
S. XVIa	—	9	4	—
S. XVIb	—	1	—	—

Recompte de la **substitució** de **formes femenines** sense marca -*a* **per formes amb marca -*a***, amb **diferents velocitats**, segons sí són **adjectius referits a persones (+)** o **a coses (–)**:

	dolent	*dolenta*	*plasent*	*plasenta*
S. XIIIa	—	—	—	—
S. XIIIb	—	1	2	—
S. XIVa	—	1	6	—
S. XIVb	—	13	20	—
S. XVa	—	12	57	—
S. XVb	1	3	55	—
S. XVIa	—	8	3	—
S. XVIb	—	5	—	—

3. Conclusions

[OBJECTIUS INICIALS: TENDÈNCIES D'ÚS I IDIOSINCRÀSIES FORMALS]

Idiosincràsies formals en l'expressió formal de gènere

En aquest treball, ens hem centrat en el fet que, **quan es creen oposicions de marcatge de gènere de caràcter sexual en els substantius**, hi ha peculiaritats en els mecanismes formals emprats en relació amb els adjectius:

	SUBSTANTIUS	ADJECTIUS
Invariables (mateix radical)	màrtir	alegre
Variables (mateix radical)	fill, filla	prim, prima
Arrels diferents	frare, sor	—
Sufixos derivatius	abat, abadessa	—
Ús de mascle i femella	cigonya mascle/femella	

Hem detectat:

		ESTABILITAT	ADAPTACIÓ AL PATRÓ -Ø / -A	PRODUCTIVITAT (ATRACCIÓ)
ARRELS DIFERENTS		sí	esporàdic: *frare > germà* *sor > germana*	no
SUFIXOS DERIVATIUS	-dor/-driu	baixa	sí	desdoblament/ paral·lelisme
	-essa	alta	sí	especialització semàntica
	-ina	sí	no	noms propis
	-ot	sí	no	no
ÚS DE MASCLE/FEMELLA		sí	—	sí

Tendències d'ús en l'expressió formal de gènere

En aquest treball, ens hem centrat també en **la formació de femenins analògics amb *-a***.

Hem detectat:

- Major tendència en els **substantius** que en els adjectius.
- En els adjectius, major tendència si **referents humans**.

\+ **Desdoblaments ja usats** (amb *-a* o amb els altres mecanismes).

- Finalment, amb el parell ***frare/sor*** vs. ***germà/germana***, **hem constatat estadísticament** l'observació de Colón (1976), destacada també per Martines (2024) i Ferrando (en premsa), segons la qual **a partir del segle XV** el català va anar abandonant algunes de les seves preferències lèxiques anteriors com a part d'un procés general d'**hispanització del lèxic**.

GRÀCIES PER LA SEVA ATENCIÓ

PRESENTACIÓ AVIAT DISPONIBLE A HTTPS://STEL.UB.EDU/GEVAD/

PROJECTE PID2023-150846NB-C31,
FINANÇAT PEL MICIU I L'AEI, COFINANÇAT PER LA UE

GRUPS DE RECERCA GEV (2021SGR01084, UB) I GIUV (2013-137, UV)

Bibliografia seleccionada

- BADIA I MARGARIT, Antoni M. (1951): *Gramática histórica catalana.* Barcelona: Noguer.
- COLÓN, Germà (1976): *El léxico catalán en la Romania.* Madrid: Gredos.
- FERRANDO, Antoni (en premsa): Elements d'història externa de la llengua catalana (segles XI-XVI). Dins *Gramàtica del català antic*. València: Publicacions de la Universitat de València.
- FOUCHÉ, Pierre (1924): *Morphologie historique du roussillonnais.* Toulouse / Paris: Édouard Privat / Auguste Picard.
- JIMÉNEZ, Jesús & Maria-Rosa LLORET (2020): Regularización formal del género en los adjetivos del catalán en comparación con el español. *Revista de Filología de la Universidad de la Laguna* 40: 105-124.
- JIMÉNEZ, Jesús & Maria-Rosa LLORET (en premsa): El gènere i les terminacions gramaticals. Dins: *Gramàtica del català antic*. València: Publicacions de la Universitat de València.
- MARTINES, Josep (2024): History of the Catalan Lexicon. Dins Michele Loporcaro (ed.), *Oxford Encyclopedia of Romance Linguistics*. Oxford: OUP.
- MOLL, Francesc de B. (1952): *Gramática histórica catalana.* Madrid: Gredos.